

Obsah

Použité zkratky	XIV
O autorovi	XV
Úvod	XVII
KAPITOLA 1 Vymezení problému – historický a filozofický pohled na lichvu	1
1.1 Výklad pojmu „lichva“	1
1.2 Starověk – nejstarší civilizace	2
1.2.1 Indie	2
1.2.2 Egypt	2
1.2.3 Babylonská říše	2
1.2.4 Židé a Starý zákon	3
1.3 Starověké Řecko	4
1.3.1 Stav zákonů	4
1.3.2 Filozofické myšlení	4
1.4 Římská říše	6
1.4.1 Výše přípustné úrokové sazby	6
1.4.2 Dvě důležité právní zásady z období republiky týkající se lichvy	7
1.4.3 Tradiční instituty římského práva ve vztahu k úroku a lichvě	8
1.4.4 Vývoj římského práva upravujícího lichvu v Byzantské říši	10
1.5 Středověk – vznik a podstata usurární doktríny	10
1.5.1 Rané křesťanství	10
1.5.2 Vznik usurární doktríny	11
1.5.3 Náboženské a morální pilíře usurární doktríny	11
1.5.4 Římskoprávní základy	12
1.5.5 Scholastická filozofie – Tomáš Akvinský	13

1.5.6	Města jako místo pro obchod a lichvu	15
1.5.7	Moderní způsob vysvětlení vzniku usurární doktríny.	15
1.6	Výjimky z usurární doktríny během středověku a její postupný rozklad	17
1.6.1	Partikularita práva obchodníků	17
1.6.2	Obchodní společnosti	19
1.6.3	Další cesta k otupení usurární doktríny – podřazení obchodních vztahů jiným smluvním typům než půjčce	20
1.6.4	Fenus nauticum	20
1.6.5	Renty jako forma kupní smlouvy	21
1.6.6	Úschova, směna různých měn a směnka	21
1.6.7	Úroky z prodlení a náhrada škody	23
1.6.8	Vynětí osob stojících mimo křesťanské společenství z účinků usurární doktríny	23
1.6.9	Rozmělnění usurární doktríny do její praktické neúčinnosti	24
1.6.10	Praxe narušující celistvost usurární doktríny a půjčování na úrok již během její účinnosti	25
1.7	Státní zákonodárství založené na stanovení pevné úrokové sazby v 16. a 17. století a filozofická východiska ospravedlňující půjčování na úrok	25
1.7.1	Nové poměry v Evropě	25
1.7.2	Svatá říše římská národa německého	26
1.7.3	Španělsko a Portugalsko	27
1.7.4	Jan Kalvín – teolog, který otevřeně rehabilitoval půjčování peněz na úrok	28
1.8	Liberalismus: nový pohled na lichvu – 18. století	31
1.8.1	Tradiční liberalismus a jeho náhled na lichvu.	31
1.8.2	Benthamova teorie utilitarismu ve vztahu k chápání lichvy	32
1.9	Vývoj některých evropských právních úprav ve vztahu k lichvě v 18. až 19. století	35
1.9.1	Rakousko	35
1.9.2	Německo a Španělsko	36
1.9.3	Změna vnímání rozsahu a podstaty pojmu „lichva“ na konci 19. století	37

KAPITOLA 2	Historie a současný stav právní úpravy lichvy v některých evropských a amerických zemích . . .	39
2.1	Německo	39
2.1.1	Německá občanskoprávní a trestněprávní úprava.	39
2.1.2	Lichva v nájemních smlouvách	40
2.1.3	Lichva v pracovním právu.	41
2.2	Itálie	42
2.2.1	Speciální zákon o lichvě	42
2.2.2	Rozhodování Italského kasačního soudu	43
2.2.3	Návaznost zákona o lichvě na občanskoprávní předpisy	44
2.3	Španělsko	45
2.3.1	Zákon o potlačení lichvy.	45
2.3.2	Lichva ve španělském trestním právu v moderní historii	46
2.3.3	Návaznost trestněprávní a občanskoprávní rozhodovací praxe	50
2.3.4	Právo na ochranu spotřebitelů ve vztahu k lichvě.	51
2.4	Portugalsko	52
2.4.1	Trestní úpravy lichvy v moderní historii Portugalska	52
2.4.2	Aktuální trestněprávní úprava a komentář.	52
2.4.3	Lichva v portugalském občanském právu.	55
2.5	Brazílie	56
2.5.1	Vývoj zákonodárství proti lichvě	56
2.5.2	Zákonná a rozhodovací praxe soudů, která přispěla k uvolnění lichvy	58
2.5.3	Ústavní zákon přímo zakazující lichvu.	60
2.5.4	Nové zákony dotýkající se i lichvy a celkový aktuální stav zákonodárství na poli boje proti lichvě v Brazílii	61
2.6	Argentina	62
2.6.1	Shrnutí argentinské občanskoprávní a trestní úpravy	62
2.6.2	Dopad velké argentinské finanční krize na stav zákonů a soudní praxe ovlivňujících lichvu	63
2.7	Venezuela	64
2.7.1	Historická právní úprava.	64
2.7.2	Současná právní úprava založená na spotřebitelském zákonodárství.	65
2.8	Kolumbie.	66

2.9	Mexiko	67
2.10	Uruguay	69
2.11	USA	71

KAPITOLA 3 Problematika lichvy v občanskoprávní oblasti v českém právním řádu

		74
3.1	Historický vývoj české občanskoprávní úpravy od počátku 20. století.	74
3.1.1	Doba rakousko-uherské monarchie a první republika	74
3.1.2	Socialistické Československo – střední zákoník občanský.	76
3.1.3	Socialistické Československo – občanský zákoník z roku 1964.	77
3.1.4	Období po roce 1989.	78
3.1.5	Nyní účinný občanský zákoník z roku 2012 (dobré mravy a veřejný pořádek, lichva, neúměrné zkrácení, odlišné postavení podnikatele)	81
3.1.5.1	Dobré mravy a veřejný pořádek	81
3.1.5.2	Lichva	82
3.1.5.3	Neúměrné zkrácení	84
3.1.5.4	Odlišné postavení podnikatele	87
3.2	Výklad pojmu „dobré mravy“.	89
3.2.1	Aktuální a předešlá právní úprava a rozhodovací praxe Nejvyššího soudu České republiky vztahující se k občanskému zákoníku č. 40/1964 Sb.	89
3.2.2	Srovnání z pohledu zahraničních právních úprav.	90
3.3	Půjčování peněz na úrok – nejtypičtější podklad pro lichevní smlouvu	91
3.3.1	Základní vymezení institutů umožňujících půjčování peněz za úplatu (úrok) podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. a občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.	91
3.3.2	Nepoměr mezi vzájemnými plněními – prosté kvantitativní hledisko	92
3.3.3	Nepoměr mezi plněními – srovnání s úrokovými sazbami bank	93
3.3.4	Celkový pohled na nerovnost mezi plněními.	95
3.3.5	Smluvní volnost	97
3.4	Smluvní pokuta – zajišťovací institut často zneužívaný v lichevních smlouvách	99

3.4.1	Základní vymezení smluvní pokuty podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. a podle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.	99
3.4.2	Přiměřenost výše smluvní pokuty – kvantitativní hledisko	101
3.4.3	Hledisko založené na funkcích smluvní pokuty	101
3.4.4	Účel smluvní pokuty	102
3.4.5	Zhodnocení dopadu konstrukce výše smluvní pokuty podle jejího účelu	104
3.4.6	Způsob stanovení smluvní pokuty – dopad na posouzení jejího vztahu k zajišťovací povinnosti.	105
3.4.7	Způsoby stanovení smluvní pokuty a jejich přípustnost podle zákona	107
3.4.8	Kritika koncepce smluvní pokuty v české právní doktríně za účinnosti občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. a návaznosti na stav za účinnosti občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.	109
3.4.9	Moderační právo soudu v případě smluvní pokuty.	112
3.5	Zástavní právo, tzv. propadné zástavy	116
3.5.1	Současná právní úprava	116
3.5.2	Právní úprava propadné zástavy podle občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.	117
3.5.3	Judikatura Nejvyššího soudu k propadným zástavám za účinnosti občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.	118
3.6	Zajišťovací převod práva	123
3.6.1	Vývoj zajišťovacího převodu práva a jeho charakteristika	123
3.6.2	Vypořádání mezi stranami smlouvy o zajišťovacím převodu práva v případě nesplnění závazku dlužníkem.	126
3.6.3	Zajišťovací převod práva v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb.	128
3.7	Zneužití právní úpravy postavení rozhodců a exekutorů v rozhodcím a vykonávacím řízení pro realizaci lichvy	130
3.7.1	Úvod do problému	130
3.7.2	Rozhodčí řízení – možnost získání prakticky nepřezkoumatelného exekučního titulu	131
3.7.3	Hranice přezkumu a charakter rozhodčího nálezu podle Nejvyššího soudu	134

3.7.4	Charakter rozhodčího nálezu podle Ústavního soudu . . .	136
3.7.5	Přezkum rozhodčího řízení z procesního hlediska	139
3.7.5.1	Doručování v rozhodčím řízení	139
3.7.5.2	Způsob určení osoby rozhodce a sjednání pravidel pro rozhodčí řízení	140
3.7.5.3	Rovnost stran rozhodčího řízení.	141
3.7.6	Rozhodování Evropského soudního dvora v otázkách rozhodčího řízení ve spotřebitelských věcech.	142
3.7.7	Exekutorský zápis a vykonávací řízení	145
3.7.8	Nástin možných řešení, jak pohlížet na rozhodčí řízení a vykonávací řízení z hlediska soudního přezkumu	146

KAPITOLA 4 Trestněprávní úprava lichvy v českém právním řádu . . . . .

4.1	Zákonná úprava problematiky lichvy v posledních letech trvání rakousko-uherského mocnářství a v období první republiky . . .	151
4.1.1	Obecné vymezení skutkové podstaty lichvy	151
4.1.2	Charakteristika trestné lichvy	153
4.1.3	Následky neplatnosti smlouvy a procesní ustanovení v císařském nařízení č. 257/1914 ř. z.	156
4.2	Trestná lichva v judikatuře prvorepublikových soudů	157
4.2.1	Úvěrová lichva	157
4.2.2	Iniciátor lichevní smlouvy.	158
4.2.3	Subjektivní stránka trestného činu lichvy.	159
4.2.4	Charakteristika tísně.	160
4.2.5	Méně příznivé majetkové poměry	163
4.2.6	Nápadný nepoměr	163
4.3	Sociální lichva v době první republiky	164
4.4	Trestný čin lichvy v období socialistického Československa. . . .	166
4.4.1	Trestní zákon č. 86/1950 Sb.	166
4.4.2	Návaznost na občanské právo	169
4.5	Trestní zákon č. 140/1961 Sb. – norma, která přetrvala konec socialistického systému	170
4.6	Rozhodovací praxe soudů z období účinnosti zákona č. 86/1950 Sb. a původního znění zákona č. 140/1961 Sb.	172
4.6.1	Rozdíl mezi skutkovou podstatou trestného činu podvodu a lichvou	172

4.6.2	Rozdíl mezi skutkovou podstatou trestného činu útisku a lichvou	173
4.6.3	Rozdíl mezi skutkovou podstatou trestného činu spekulace a lichvou	173
4.6.4	Výdělečnost trestného činu	174
4.7	Skutková podstata lichvy obsažená v zákoně o přečinech.	178
4.8	Skutková podstata trestného činu lichvy v moderním období . .	180
4.8.1	Změny v chápání trestnosti lichvy a zrušení zákona o přečinech.	180
4.8.2	Změny skutkové podstaty trestného činu lichvy v pojmu „výdělečnost“	182
4.8.3	Vývoj pojmu „značný majetkový prospěch“	183
4.9	Rozhodovací praxe soudů ohledně trestného činu lichvy v moderním období	185
4.9.1	Výklad pojmu „tíseň“	186
4.9.2	Hrubý nepoměr	190
4.9.3	Hranice svobody podnikání	191
4.9.4	Hrubý nepoměr a jeho vztah k ostatním hodnotícím hlediskům ve skutkové podstatě trestného činu lichvy . .	192
4.9.5	Iniciace uzavření lichevní smlouvy	193
4.9.6	Palichva	193
4.9.7	Rozdíl mezi trestným činem lichvy a podvodem	196
4.9.8	Souběh trestného činu lichvy s trestným činem zkrácení daně	197
4.10	Trestní zákoník – současný stav	198

KAPITOLA 5 Závěrečné shrnutí úvah k problému lichvy jako společenského jevu a trestného činu a úvahy de lege ferenda . . . . .

5.1	Krátká rekapitulace obecného a historického pohledu.	201
5.1.1	Charakteristika pojmu „lichva“	201
5.1.2	Pohled společnosti na lichvu z hlediska filozofie a práva	201
5.2	Základní poznatky o právní regulaci lichvy.	203
5.2.1	Tržní prostředí – ideální podhoubí pro lichvu	203
5.2.2	Dva základní legislativní přístupy k lichvě	204
5.2.3	Právní úpravy týkající se lichvy z hlediska jejich obsahu	206

5.2.4	Právní úpravy zabývající se lichvou z hlediska jejich formy	207
5.2.5	Lichva jako skutková podstata trestného činu	209
5.3	Lichva jako společenský jev a právní problém v České republice	211
5.3.1	Situace v České republice, pokud jde o lichvu jako společenský jev	211
5.3.2	Situace na finančním trhu	212
5.3.3	Přístup českého státu k lichvě v nedávné historii – legislativní úpravy, které přispěly k rozmachu lichvy a soudní praxe	214
5.4	Nedostatky současného stavu ohledně lichvy v občanskoprávní oblasti	218
5.4.1	Shrnutí základních pojmů občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. ve vztahu k lichvě	218
5.4.1.1	Absolutní upřednostnění smluvní volnosti na úkor právní regulace	218
5.4.1.2	Relativní neplatnost	219
5.4.2	Rozhodčí řízení – charakter nynější právní úpravy a její obsahová návaznost na občanský zákoník č. 89/2012 Sb.	221
5.5	Úvahy de lege ferenda týkající se občanskoprávní oblasti.	222
5.5.1	Úroková míra	222
5.5.2	Zákaz anatocismu, smluvní pokuta, úroky z prodlení, propadná zástava	223
5.5.2.1	Anatocismus	223
5.5.2.2	Smluvní pokuta	223
5.5.2.3	Úrok z prodlení	224
5.5.2.4	Propadná zástava	224
5.5.3	Omezení okruhu věcí řešených v rozhodčím řízení	224
5.5.4	Změna úpravy vykonávacího řízení.	226
5.6	Úvahy de lege ferenda v trestněprávní oblasti	228
5.6.1	Lehkomyšlnost jako nový znak skutkové podstaty	228
5.6.2	Lichva jako obvyklý způsob života pachatele a postih její recidivy.	230
5.6.3	Palichva	232
5.6.4	Trestní odpovědnost právnických osob za trestný čin lichvy	233

5.7	Poznámky a podněty k výkladu základních pojmů týkajících se trestného činu lichvy v soudní praxi	234
5.7.1	Hrubý nepoměr	234
5.7.2	Tíseň	235
5.7.3	Rozumová slabost a zneužívání návykových látek	237
5.7.4	Úvahy soudů o pokračování v případě trestného činu lichvy	237
Příloha č. 1	. . . . .	240
Příloha č. 2	. . . . .	243
Literatura	. . . . .	247
Judikatura	. . . . .	249
Cizojazyčná judikatura a zákony.	. . . . .	252
Věcný rejstřík	. . . . .	255